

Magdalena Badaczewska, Daria Borowik, Jakub Sinkovic, Zuzanna Łacny, Natalia Kowalska

AGH Akademia Górniczo-Hutnicza,
Wydział Inżynierii Lądowej i Gospodarki Zasobami

ZAGOSPODAROWANIE TERENU POPRZEMYSŁOWEGO BIAŁE MORZA W KRAKOWIE – ANALIZA I OCENA PROCESU PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ

Streszczenie: W ostatnich latach obserwuje się stały wzrost świadomości ekologicznej, a także rozwój społeczeństwa obywatelskiego. W odpowiedzi na te sygnały miasto Kraków zorganizowało konsultacje społeczne, których celem było rozpoznanie potrzeb i obaw interesariuszy odnośnie do zagospodarowania obszaru przemysłowego Białe Morza. Autorzy artykułu wspierali proces przygotowania i organizacji warsztatów partycypacyjnych, które były częścią konsultacji społecznych. Głównym celem artykułu jest omówienie i analiza przebiegu procesu partycypacyjnego oraz wyników konsultacji, a także ich ocena. Pozytywne i negatywne elementy procesu zostały zidentyfikowane i podsumowane w formie analizy SWOT. Wnioski z tej analizy mogą być w przyszłości wskazówką co do projektowania procesów partycypacji miejskiej w Krakowie.

Słowa kluczowe: Białe Morza, tereny przemysłowe, partycypacja społeczna, rewitalizacja

1. WSTĘP

W ostatnich latach można zaobserwować stały wzrost świadomości środowiskowej, a także rozwój społeczeństwa obywatelskiego. Nowe inwestycje, zarówno prywatne, jak i publiczne, wzbudzają zainteresowanie mieszkańców, jako jednych z głównych interesariuszy. W przypadku Krakowa oddolne inicjatywy społeczne najczęściej skupiają się na dążeniu do zachowania naturalnych elementów tkanki miejskiej, ale również zwracają uwagę na potrzebę włączenia społeczności w procesy decyzyjne, które są inicjowane przez władze lokalne. W odpowiedzi na te sygnały miasto Kraków zorganizowało konsultacje społeczne mające na celu rozpoznanie potrzeb i obaw interesariuszy (w tym przede wszystkim mieszkańców miasta) dotyczących zagospodarowania terenów przemysłowych Białe Morza w Krakowie. W konsultacje zostali włączeni również autorzy artykułu, którzy wspierali proces przygotowania i organizacji warsztatów partycypacyjnych.

Celem pracy było omówienie i analiza przebiegu procesu partycypacyjnego oraz wyników konsultacji, a także ich ocena. Zidentyfikowano pozytywne i negatywne elementy procesu,

które zestawiono w formie analizy SWOT. Wnioski z tej analizy mogą w przyszłości stanowić wskazówkę co do projektowania miejskich procesów partycypacji w Krakowie.

2. METODYKA I MATERIAŁY

W ramach pracy wykorzystano rozbudowany warsztat badawczy. Głównym założeniem było zastosowanie badań jakościowych i metody studium przypadku, która jest powszechnie wykorzystywana w naukach społecznych oraz środowiskowych ukierunkowanych na praktykę [1]. Jej wybór doskonale odzwierciedla zatem specyfikę problemów oraz przyszłych wyzwań związanych z obszarem badawczym, jakim są Białe Morza. Ponadto w ramach artykułu wykorzystano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa, co umożliwiło scharakteryzowanie przedmiotu badawczego. Dzięki badaniom etnograficznym, m.in. wywiadam pogłębionym, opisano także proces partycypacji społecznej. Przeprowadzono analizę badań ankietowych zainicjowanych przez organizatora konsultacji społecznych. Autorzy pracy wzięli udział w warsztatach wykorzystujących techniki generatywne. Niezbędne okazały się również liczne wizyty terenowe na obszarze badawczym. Wszystkie zgromadzone informacje i zdobyte doświadczenia posłużyły do oceny przebiegu procesu partycypacji z wykorzystaniem metody heurystycznej SWOT.

3. CZĘŚĆ TEORETYCZNA ARTYKUŁU (PRZEGLĄD LITERATURY)

Teren Białych Mórz to zajmujący ok. 34 ha obszar po dawnych osadnikach odpadów Krakowskich Zakładów Sodowych Solvay. Położony jest w granicach Dzielnicy IX Łagiewniki-Borek Fałęcki, w południowej części Krakowa.

Fabryka sody, która znajdowała się w miejscu obecnego Parku Handlowego Zakopianka, została uruchomiona w roku 1906 [2]. Zakład od samego początku prężnie się rozwijał i przynosił zyski. Po I wojnie światowej został rozbudowany i upaństwowiony, co poskutkowało zwiększeniem produkcji. Do wytwarzania sody wykorzystywano lokalne surowce: sól z kopalń w Wieliczce i Bochni, wapień z kamieniołomu Zakrzówek, a także amoniak [3]. Z pobliskiej rzeki Wilgi czerpano wodę niezbędną do procesów przemysłowych [2].

Głównym odpadem składowanym w osadnikach były szlamy wapienne, a także m.in. granulaty wapienny, krzemienie, żużle i solanka. W czasie gdy produkcja działała na najszerszą skalę, do osadników kierowano nawet 6 tys. m³ szlamów dziennie [3]. Stawy osadowe w kolejnych latach działania fabryki były systematycznie rozbudowywane, a później także zostały nadbudowane. Wysokość składowanych odpadów sięgała nawet 30 m nad dnem doliny. W trakcie działania fabryki powstały trzy główne grupy osadników, w których, według szacunków, zdeponowano około 5 mln ton odpadów [3].

Fabryka, ze względu na jej negatywny wpływ na środowisko, budziła kontrowersje wśród mieszkańców, którzy w latach 70. wraz ze społecznym ruchem ekologicznym żądali, aby została ona zlikwidowana lub zmieniła profil swojej działalności [4]. Same stawy osadowe stanowiły zagrożenie dla wód podziemnych i powierzchniowych ze względu na niedokładne zabezpieczenie podłoża [2]. Zakłady postawiono w stan likwidacji w 1989 roku, wyburzono budynki przemysłowe, a pozostały teren zrekultywowano i zagospodarowano w kierunku handlowo-usługowym [4].

Rekultywacja osadników polegała na instalacji drenażu odwadniającego (co doprowadziło do osuszenia nasypów), rozplantowaniu korony osadników, odpowiednim ukształtowaniu i zabezpieczeniu skarp oraz przygotowaniu gruntu pod obsadzenie roślinnością. Zrekultywowany teren po osadnikach przeznaczono na cele rekreacyjne [2].

Po zakończeniu rekultywacji w 1995 roku [2] teren po osadnikach przez długi czas pozostawał niezagospodarowany, co zainicjowało proces sukcesji naturalnej. W roku 2015 między Zarządem Infrastruktury Sportowej w Krakowie a spółką Golf & Spa Resort została zawarta umowa dzierżawy terenu Białych Mórż. Spółka zobowiązała się do budowy pola golfowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą, jednak nie przestrzegała ustalonego harmonogramu prac. Dlatego też w 2020 roku umowa została rozwiązana. Wykonawca zdążył jedynie rozpocząć prace przygotowawcze, które objęły ukształtowanie mas ziemnych, wykonanie palowania i wylanie betonu pod planowany obiekt, a także doprowadzenie przyłączy instalacji.

W 2012 roku opracowany został miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla Białych Mórż, zgodnie z którym omawiany obszar przeznaczony jest pod tereny zieleni urządzonej i urządzeń sportowo-rekreacyjnych. Obiekty inwestycyjne mogą stanowić tylko 20% powierzchni terenu [5]. Na chwilę obecną jest to obszar nieuporządkowanej zieleni, przede wszystkim roślin ruderalnych, z elementami infrastruktury wybudowanej w okresie dzierżawy terenu przez spółkę Golf & Spa Resort. Obecny wygląd terenu przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1. Białe Morza – stan obecny

Fot. M. Badaczewska

4. PROCES PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ

Według Ustawy z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji [6] partycypacja społeczna obejmuje „przygotowanie, prowadzenie i ocenę rewitalizacji w sposób zapewniający aktywny udział interesariuszy, w tym poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych oraz w pracach Komitetu Rewitalizacji [...]”. W szczególności ma ona na celu poznanie potrzeb i oczekiwań wszystkich interesariuszy, dążenie do spójności działań rewitalizacyjnych z tymi potrzebami, przeprowadzenie w społeczności działań edukacyjnych i informujących o procesie rewitalizacji, a także wysłuchanie ich oraz wspieranie dialogu na każdym etapie procesu. Konsultacje jednak nie są wiążące dla władz – są wskazówką dotyczącą tego, czego potrzebują interesariusze, a wypracowane podczas konsultacji rozwiązania nie muszą zostać zrealizowane na kolejnych etapach projektowania.

4.1. PRZEBIEG PROCESU PARTYCYPACJI

Jednostkami odpowiedzialnymi za działania partycypacyjne były Zarząd Zieleni Miejskiej i Zarząd Infrastruktury Sportowej w Krakowie we współpracy z Wydziałem Polityki Społecznej i Zdrowia Urzędu Miasta Krakowa [7]. Do przeprowadzenia konsultacji zaangażowani zostali eksperci w zakresie prowadzenia dialogu społecznego – krakowska organizacja pozarządowa Biuro Inicjatyw Społecznych, która podczas warsztatów wspierana była przez zespół z ZZM i AGH w Krakowie, w tym autorów artykułu. Harmonogram konsultacji został przedstawiony w tabeli 1. Wszelkie informacje o procesie można było znaleźć w miejskich serwisach internetowych (Obywatelski Kraków, strony ZZM i ZIS, Miejska Platforma Internetowa, Biuletyn Informacji Publicznej). Były one na bieżąco uzupełniane o kolejne pliki i prezentacje dotyczące kluczowych spotkań, dzięki czemu cały proces pozostał transparentny.

Tabela 1. Przebieg procesu konsultacji społecznych

Nazwa etapu	Data	Miejsce
Ogłoszenie harmonogramu konsultacji	25 sierpnia 2022 r.	serwisy internetowe: Obywatelski Kraków, Zarząd Zieleni Miejskiej, Zarząd Infrastruktury Sportowej, Miejska Platforma Internetowa, Biuletyn Informacji Publicznej
Spotkanie informacyjne dla mieszkańców	5 września 2022 r.	Centrum Sztuki Współczesnej Solway (online)
Ankieta online	15 września – 4 listopada 2022 r.	serwis internetowy Obywatelski Kraków
Spacery badawcze	14 września 2022 r. 28 września 2022 r. 12 października 2022 r.	Białe Morza

Tabela 1 cd.

Warsztaty partycypacyjne z ekspertami: <ul style="list-style-type: none"> • dla wszystkich, • dla seniorów, • dla młodzieży, • dla dzieci (6–13 lat) 	15 września 2022 r. 30 września 2022 r. 14 października 2022 r. 15 października 2022 r.	Centrum Sztuki Współczesnej Solvay Centrum Sztuki Współczesnej Solvay MDK im. K.I. Gałczyńskiego MDK im. K.I. Gałczyńskiego
Spotkanie podsumowujące	16 listopada 2022 r.	Centrum Sztuki Współczesnej Solvay

Źródło: opracowanie własne na podstawie [7]

W celu zaangażowania różnych grup interesariuszy i umożliwienia im wniesienia swoich uwag w procesie partycypacyjnym wykorzystano różne metody konsultacji społecznych:

- a) Zarówno spotkanie informacyjne, jak i wszystkie spotkania stacjonarne przeprowadzono w miejscu sąsiadującym z terenem Białych Mór, aby ułatwić mieszkańcom pobliskich dzielnic dotarcie na konsultacje. Została także uruchomiona transmisja online, co umożliwiło zdalny udział. Podczas spotkania przedstawiono cel konsultacji i harmonogram spotkań [8]. Interesariusze poznali historię Białych Mór oraz uwarunkowania środowiskowe i prawne. Eksperti omówili potencjał i możliwości zagospodarowania terenu oraz wysłuchali pierwszych oczekiwań i pomysłów na inwestycję. Podczas spotkania zadbano o udział ekspertów w zakresie geotechniki, rewitalizacji, geologii i planowania przestrzennego z AGH oraz Politechniki Wrocławskiej, ale również ekspertów reprezentujących organy miejskie, w tym przypadku Zarząd Zieleni Miejskiej.
- b) Spacerzy badawcze były prowadzone przez specjalistów – przyrodników z Zarządu Zieleni Miejskiej w Krakowie. Uczestnicy mieli okazję odwiedzić kluczowe miejsca terenu i obserwować pozostałości po poprzedniej inwestycji oraz obecnie występującą florę i faunę. Spacerzy były organizowane na 1–2 dni przed kolejnymi warsztatami, aby interesariusze mogli osobiście doświadczyć tego, jak teren funkcjonuje w tym momencie, poznać jego specyfikę i lepiej określić swoje potrzeby i oczekiwania z nim związane.
- c) Zorganizowano warsztaty partycypacyjne dla czterech grup wiekowych. Forma warsztatów była dopasowana do poszczególnych odbiorców:
  - Pierwszy warsztat – ogólny – przeznaczony był dla wszystkich zainteresowanych.
  - Warsztaty dla dorosłych oraz seniorów bazowały na metodzie *world café*, która polega na rozmowie, zebraniu pomysłów i określeniu potrzeb dotyczących różnych aspektów przyszłego zagospodarowania terenu Białych Mór. Pracę poszczególnych grup uczestników nadzorowali moderatory. Po określonym czasie moderatory zmieniali stoliki, aby uczestnicy mieli szansę wypowiedzieć się w każdej omawianej kwestii. Na samym końcu warsztatów nastąpiło podsumowanie rozmów i doprecyzowanie zebranych pomysłów.
  - Warsztaty dla młodzieży zostały przeprowadzone w formie warsztatu świadomości. Rozpoczęły się od wstępu teoretycznego oraz obrazowego pokazania różnych przykładów zagospodarowania terenu, zarówno w zakresie dobrych, jak i złych praktyk.

Rozważania rozpoczęto od wizji najgorszego możliwego zagospodarowania terenu Białych Mórz. Na bazie wniosków i wizji, którą należy wykluczyć, została zbudowana wizja utopijna. Warto wspomnieć, że do organizacji warsztatów dla młodzieży i dzieci zostali zaangażowani autorzy artykułu – studenci AGH w Krakowie, w celu ułatwienia dialogu i współpracy dzięki zniwelowaniu bariery wiekowej.

- Warsztaty dla dzieci rozpoczęto od opowiedzenia *Bajki o Białych Morzach*, której zadaniem było przedstawienie terenu w przystępnej formie. Na wydrukowanej mapie terenu o powierzchni 2,5 m × 3,5 m dzieci miały za zadanie narysowanie obiektów, które miałyby się pojawić w ostatecznej wizji terenu. Na końcu dzieci umieściły rysunki w wybranych miejscach na mapie i opowiedziały o tym, co przedstawiają.

Podczas wszystkich spotkań prowadzący dbali o zachowanie zasad dialogu publicznego, moderowali dyskusję i dążyli do tego, by uczestnicy czuli się wysłuchani:

- Anonimowa ankieta była dostarczona razem z ogłoszeniami na temat konsultacji społecznych. Możliwe było jej wypełnienie zarówno w formie elektronicznej, jak i papierowej (podczas spacerów badawczych, spotkań oraz w Wydziale Polityki Społecznej i Zdrowia). W ankiecie pytano o wiek, płeć, dzielnicę zamieszkania, a także o to, czy respondent zapoznał się z materiałami na temat rewitalizowanego terenu. W formularzu pojawiły się pytania związane z oczekiwaniami wobec planowanego parku i jego funkcji, częstotliwości odwiedzania, sposobu spędzania tam czasu. Były także pytania związane z małą architekturą, praktycznymi rozwiązaniami oraz o to, co należałoby na tym terenie wyeksponować bądź ochronić. W ankiecie pojawiły się zarówno pytania zamknięte, jak i otwarte, natomiast w pytaniach zamkniętych można było także wybrać opcję „Inne” i rozwinąć swoją odpowiedź.
- Telefoniczne dyżury ekspertów odpowiadających na pytania odbyły się w czterech terminach, o różnych porach dnia. Dzięki temu mieszkańcy pragnący uzyskać informacje bądź chcący porozmawiać na temat projektu mieli większą swobodę w wyborze odpowiedniego dla siebie terminu. Został zorganizowany także dodatkowy, ostatni dyżur eksperta – na dzień przed zakończeniem procesu konsultacji.
- Na spotkanie podsumowujące były zaproszone wszystkie osoby, które brały udział w warsztatach i spacerach badawczych, ale pojawiły się także osoby wcześniej niezaangażowane w proces, które wniosły nowe, świeże spojrzenie. Podczas spotkania zostały omówione efekty warsztatów oraz wstępne wyniki ankiet partycypacyjnych, dzięki czemu wszyscy uczestnicy dostali informację na temat wypracowanych wniosków z pozostałych spotkań. Również w tym spotkaniu wzięli udział eksperci, którzy rozwiewali wszelkie techniczne i prawne wątpliwości. W podsumowaniu uczestniczyła też reprezentacja władz miasta.

4.2. INTERESARIUSZE

TEORIA INTERESARIUSZY A DIALOG SPOŁECZNY

Proces konsultacji społecznych jest nieodłącznie związany z praktycznym wykorzystaniem zagadnień teorii interesariuszy, głoszącej, że pomiędzy danym przedsiębiorstwem a podmiotami

nim zainteresowanymi zachodzą interakcje wywierające wpływ na funkcjonowanie przedsiębiorstwa [9]. Zważywszy na charakter publiczny inwestycji, nie można mówić tu o przedsiębiorstwie osiągającym zyski materialne, jednak założenia teorii interesariuszy nadal znajdują w tym przypadku zastosowanie ze względu na przyszłe wykorzystanie obszaru Białych Mór przez partycypujące podmioty społeczne. Można też określić pewną wartość dodaną w postaci ożywienia społecznego i przyrodniczego, co ma istotne znaczenie dla interesariuszy biorących udział w konsultacjach.

GRUPY INTERESARIUSZY OBSZARU BIAŁYCH MÓRZ

W trakcie procesu konsultacji społecznych wyłoniło się wiele grup o specyficznych potrzebach, do których zaspokojenia potrzebne są przestrzeń i wsparcie miasta. Potrzeby te znalazły wyraz zarówno w ankietach online, jak i na spotkaniach warsztatowych. Część grup powiązana była z konkretnymi organizacjami i zostało to odzwierciedlone w zaprezentowanych wizjach zagospodarowania. Takie grupy interesariuszy można było z łatwością wyróżnić, ponieważ od początku jasno określały swoje cele i przynależność (np. członkowie Rzemieślniczego Klubu Sportowego Juvenia Kraków czy Klubu Pétanque Lajkonik Kraków). Kolejne grupy interesariuszy określone zostały na podstawie wspólnych potrzeb ich członków, którzy nie są ze sobą powiązani na poziomie organizacyjnym. Jedną z takich grup są osoby pragnące pozostawienia istniejącej w Białych Morzach przyrody i minimalnej ingerencji inwestycyjnej przy zagospodarowaniu obszaru. W tabeli 2 przedstawiono grupy interesariuszy, które wzięły udział w procesie konsultacyjnym, uwzględniając ich zorganizowanych oraz niezorganizowanych członków.

Tabela 2. Zestawienie zorganizowanych i niezorganizowanych grup interesariuszy uwzględniające ich potrzeby i wizje oraz aktywność w konsultacjach społecznych

Zorganizowane grupy interesariuszy		
nazwa/rodzaj organizacji	potrzeby i wizje	forma składania uwag
KS Juvenia Kraków	<ul style="list-style-type: none"> infrastruktura sportowa wraz z zapleczem (szatnie, prysznice i boiska wielofunkcyjne); boisko do rugby 	na warsztatach dla dorosłych, młodzieży i dzieci oraz w ankietach
Akcja Ratunkowa dla Krakowa	<ul style="list-style-type: none"> ochrona fauny i flory Białych Mór; minimalna ingerencja w środowisko obszaru; stworzenie przestrzeni publicznej dostosowanej do każdego mieszkańca 	na warsztatach dla dorosłych oraz w ankietach
Klub Pétanque Lajkonik Kraków	<ul style="list-style-type: none"> bulodrom, czyli boiska do gry w pétanque 	na warsztatach dla dorosłych i seniorów oraz w ankietach
Polskie Stowarzyszenie Golfa Seniorów	<ul style="list-style-type: none"> pole golfowe z wykorzystaniem istniejącego ukształtowania terenu; strzelnica golfowa (<i>driving range golf</i>) 	na wszystkich spotkaniach

Tabela 2 cd.

Nieorganizowane grupy interesariuszy		
charakterystyka grupy	potrzeby i wizje	aktywność
Osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie	<ul style="list-style-type: none"> • parking dla niepełnosprawnych; • ułatwienie dostępu komunikacyjnego do Białych Mórz; • ogród sensoryczny; • dostosowanie części terenu dla osób w spektrum autyzmu 	na warsztatach dla dorosłych i seniorów oraz w ankietach
Osoby skupione na walorach przyrodniczych	<ul style="list-style-type: none"> • ograniczona ingerencja w przyrodę; • ochrona fauny i flory; • stworzenie warunków przyjaznych zwierzętom; • ochrona rzeki Wilgi 	na wszystkich spotkaniach
Osoby preferujące aktywności fizyczne	<ul style="list-style-type: none"> • sieć ścieżek rowerowych; • ścieżki do spacerowania i biegania; • mała infrastruktura sportowa, jak np. siłownie polowe; • obiekty sportowe wkomponowane w istniejącą zieleń 	na wszystkich spotkaniach
Osoby preferujące rodzinny wypoczynek na świeżym powietrzu	<ul style="list-style-type: none"> • wprowadzenie małej architektury w postaci ławek, stolików piknikowych i huśtawek; • monitoring; • kosze na odpady; • ułatwienie dostępu komunikacyjnego do Białych Mórz; • cisza i spokój 	na wszystkich spotkaniach

4.3. ANALIZA WYNIKÓW WARSZTATÓW

MIESZKAŃCY I SENIORZY

Dwa pierwsze spotkania warsztatowe, które przeznaczone były kolejno dla okolicznych mieszkańców i seniorów, cechowały się zarówno stosunkowo dobrą frekwencją (pojawiło się około 30 osób), jak i dużym zaangażowaniem uczestników. Spacerów badawczych poprzedzających warsztaty cieszyły się podobnym zainteresowaniem. Na pierwszych warsztatach pojawili się przedstawiciele klubu Juvenia oraz Polskiego Stowarzyszenia Golfa Seniorów, którzy zaproponowali zagospodarowanie terenu na cele sportowe – zgłosili pomysł odpowiednio boiska

do rugby oraz pola golfowego. Przyszli także członkowie Akcji Ratunkowej dla Krakowa, którym najbardziej zależało na zachowaniu zieleni znajdującej się na Białych Morzach. Poza tym pojawiły się także osoby niezależne – okoliczni mieszkańcy oraz goście z innych osiedli zainteresowani zagospodarowaniem Białych Mór. Wśród zgłaszanych przez nich pomysłów dominowały przede wszystkim te związane z podstawowym zagospodarowaniem (ścieżki rowerowe, trasy piesze, toalety, oświetlenie), ale wyłoniły się także propozycje np. wybudowania muszli koncertowej, oczek wodnych, placów zabaw czy łąk kwietnych. Na warsztatach dla seniorów pojawiły się podobne grupy interesariuszy. Oprócz organizacji wymienionych wcześniej zjawiała się także liczna grupa przedstawicieli Klubu Pétanque Lajkonik Kraków. Im zależało najbardziej na wybudowaniu na omawianym terenie boiska do gry w bule. Warto zauważyć, że na obu spotkaniach dominowały pomysły związane z powstaniem infrastruktury sportowej.

DZIECI I MŁODZIEŻ

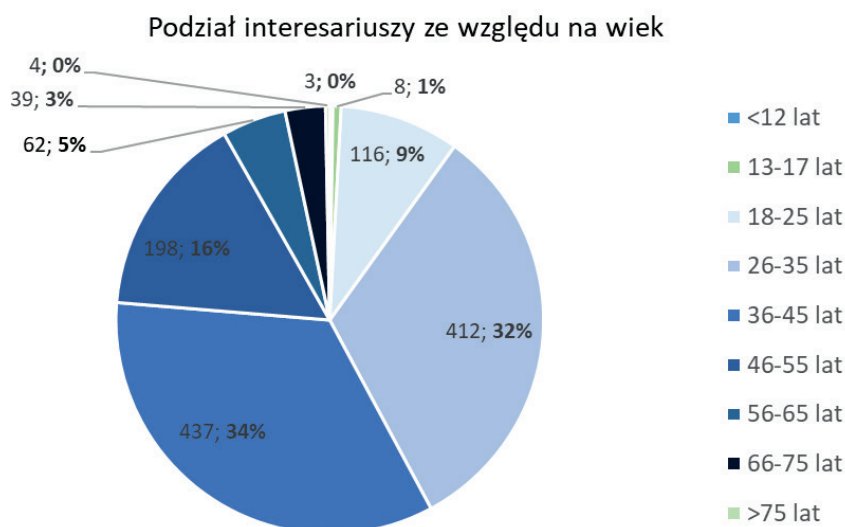
W warsztatach dla dzieci i młodzieży wzięło udział o wiele mniej osób niż w przypadku konsultacji dla dorosłych czy seniorów. Na spacer badawczy wybrała się duża grupa studentów w ramach zajęć uczelnianych, natomiast nie wzięli oni udziału w warsztatach. Pojawiła się natomiast grupa czterech osób będących wychowankami klubu Juvenia, który zgłosił pomysł na zagospodarowanie terenu na boisko do rugby, a także jedna osoba, która przyszła dzięki zaproszeniu mailowemu. Ze względu na małe zainteresowanie podczas warsztatów z młodzieżą zrezygnowano z podziału na grupy, a uczestnicy pracowali wspólnie z prowadzącymi. Pomimo że pojawiła się duża grupa reprezentująca konkretną inwestycję, młodzież okazała się otwarta na wiele opcji i pomysłów na zagospodarowanie. Dzięki wyjściu od dystopijnej koncepcji zagospodarowania zostały wskazane najróżniejsze problemy, które mogą się pojawić przy projektowaniu inwestycji. Pobudziło to wyobraźnię i podczas budowania docelowej wizji parku młodzież dokładnie wiedziała, jakie są jej oczekiwania. Wśród pomysłów pojawiły się obiekty sportowe, ale również przestrzenie do swobodnego wypoczynku, ławki dostosowane do grupowych spotkań, miejsca dla zwierząt, a nawet przestrzenie kreatywne z miejscem na lokalną sztukę i historię. Warto zauważyć, że młodzież od początku starała się dopasować teren do wszystkich grup społecznych, aby każdy mieszkaniec mógł znaleźć w parku miejsce dla siebie, co nie zdarzało się podczas innych warsztatów.

Warsztaty dla dzieci przebiegały w duchu nauki przez zabawę. Po opowieści o Białych Morzach dzieci od razu rozpoczęły malowanie upragnionych obiektów. Pojawiła się ścianka wspinaczkowa, aquapark, oczka wodne, wioska indiańska, stadnina koni. Można więc powiedzieć, że to, czego oczekują dzieci, to miejsce do przeżywania przygód.

Na spotkaniu podsumowującym, po prezentacji wyników konsultacji oraz ankiet, odbyła się dyskusja. W jej trakcie podkreślono najważniejsze zdaniem interesariuszy oczekiwania wobec przyszłego zagospodarowania. Powtórzono propozycje boiska do gry w rugby, bule, a także pola golfowego. Dużo uwagi poświęcano także istniejącej na tym terenie zieleni. Podkreślano, że miejsce powinno być ciche i spokojne. Zrodziła się także dyskusja na temat parkingu przy parku oraz utworzenia na tym terenie tężni. Oba pomysły były dość kontrowersyjne i miały zarówno przeciwników, jak i zwolenników.

4.4. WYNIKI ANKIET

Uzupełnieniem konsultacji społecznych przeprowadzanych w formie stacjonarnej była ankieta dotycząca przyszłego zagospodarowania terenu Białych Mórz. Była ona dostępna w formie elektronicznej oraz papierowej. Wyniki ankiety online zostały opublikowane w serwisie Obywatelski Kraków. Kwestionariusz wypełniło 1279 osób, w tym 720 kobiet (56,3%), 523 mężczyzn (40,9%) oraz 36 osób (2,8%), które nie chciały podawać informacji o swojej płci. Jeśli chodzi o wiek, najczęściej interesariuszy było w przedziale wiekowym 36–45 lat (437 osób) oraz 26–35 lat (412 osób). Sporo było też osób w wieku 46–55 lat (198 osób). Warto zwrócić uwagę na niski stopień zaangażowania młodzieży w wieku 18–25 lat (116 osób) – również w warsztatach dla młodzieży uczestniczyło zaledwie pięć osób. Procentowy rozkład grup wiekowych biorących udział w ankiecie został przedstawiony na rysunku 2.

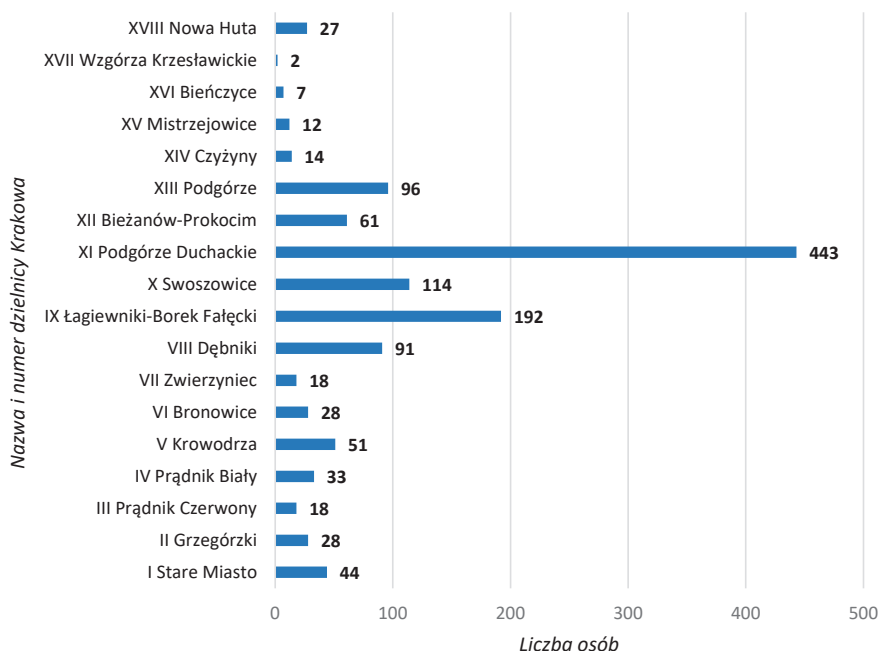

Rysunek 2. Procentowe i liczbowe zestawienie udziału poszczególnych grup wiekowych w konsultacjach społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [7]

Kwestionariusz wypełnili mieszkańcy wszystkich dzielnic Krakowa (rys. 3). Najwięcej respondentów zamieszkuje Podgórze Duchackie (443 osób) oraz Łągiwniki-Borek Fałęcki (192 osób). Duża część osób pochodzi również ze Swoszowic (114 osób), Podgórze (96 osób) i Dębników (91 osób). Zważywszy na lokalizację Białych Mórz, najczęściej interesariuszy to lokalna społeczność terenów przylegających, której przedstawiciele stanowili łącznie aż 58,56% ankietowanych, co wynika z największego wpływu wybranego rodzaju zagospodarowania na te tereny.

Podział interesariuszy ze względu na miejsce zamieszkania

Rysunek 3. Liczbowe zestawienie udziału mieszkańców różnych dzielnic Krakowa w konsultacjach społecznych

Źródło: opracowanie własne na podstawie [7]

Na podstawie wyników ankiety i pomysłów przedstawionych ekspertom w trakcie ich dyżurów zebrano dane pozwalające wyznaczyć najbardziej pożądane kierunki zagospodarowania terenu Białych Mór. Składały się na nie pewne konkretne rozwiązania, które jako całość mogą tworzyć park o określonej funkcji. Największą popularnością cieszył się park mający stanowić miejsce odpoczynku i relaksu wraz z niezbędną do tego infrastrukturą. Tendencja ta przejawia się chociażby w pierwszym pytaniu: „Jaki powinien być przyszły park, by był dla Pani/Pana atrakcyjny?”. Najwięcej osób (909) odpowiadających na to pytanie wybrało miejsce odpoczynku. Ponadto w przypadku pytania „W jaki sposób spędzałaby/spędzałby Pani/Pan czas w planowanym parku?” najczęstszą odpowiedzią był spacer, co świadczy o potrzebie terenów spacerowych. W pytaniu „Jakie funkcje zachęcają Panią/Pana do częstszych wizyt w planowanym parku?” najczęściej wskazywano funkcje wypoczynkowe, z którymi wiąże się mała architektura (m.in. huśtawki, leżaki, ławki). Mieszkańcy podobnie odpowiadali na pytanie bezpośrednio dotyczące małej architektury – najczęściej wymieniane były kosze na odpady i ławki. W ostatnim pytaniu ankietowani twierdzili, że należałoby się najpierw skupić na uporządkowaniu terenu oraz instalacji małej architektury oraz budowie ścieżek. Kolejny popularny kierunek dotyczy ochrony i ekspozycji walorów przyrodniczych Białych Mór,

zwłaszcza zachowania dzikiej przyrody i minimalnej ingerencji człowieka przy ich zagospodarowaniu. Często pojawiała się potrzeba ochrony bytujących tam zwierząt i wprowadzenia funkcji ekologicznych, jak np. łąki kwietne czy ogrody dla owadów. Przy pytaniu dotyczącym małej infrastruktury, ważne dla mieszkańców okazało się wprowadzenie domków dla zwierząt i owadów. Istotny wniosek nasunął się przy pytaniu „Co Pani/Pana zdaniem jest najcenniejszego na terenie pn. «Białe Morza», co należałoby szczególnie wyeksponować/ochronić?», ponieważ przeważającą odpowiedzią była przyroda, a w tym dziki charakter miejsca, pobliska rzeka Wilga, cisza i istnienie szlaków migracyjnych zwierząt. Trzecim popularnie wskazywanym kierunkiem zagospodarowania był rozwój infrastruktury sportowej. Ankietowani zwracali uwagę na możliwość powstania boisk (wielofunkcyjnych i do rugby), pola golfowego oraz bulodromu. Oprócz tych trzech najczęstszych rozwiązań pojawiały się również ścieżki rowerowe, przestrzeń do gier zespołowych oraz siłownia polowa.

Wyniki pokazały, że istnieją trzy szczególnie istotne dla mieszkańców kierunki zagospodarowania, które były widoczne również w trakcie warsztatów i spotkań. Ponieważ mowa jest o parku, to wspólnym punktem w przypadku wszystkich grup interesariuszy jest wypoczynek na świeżym powietrzu. Ankieta pozwoliła jednak na doprecyzowanie jego formy i zgłaszanie własnych, oryginalnych sugestii rozwiązań funkcjonalnych. Pytania uwydatniły również świadomość ekologiczną interesariuszy, dla których ochrona przyrody jest kwestią równie ważną.

4.5. ANALIZA SWOT

Miasto Kraków, jako jedna z największych aglomeracji miejskich Polski, powinno stanowić przykład dla innych miast nie tylko w kontekście turystycznym, ale również działań angażujących społecznością lokalną. Mimo to zabiegi partycypacyjne często są pomijane w przypadku znaczących i reprezentatywnych inwestycji (park Bednarskiego, kamieniołom Zakrzówek). Działania przeprowadzane w ramach planowania zagospodarowania Białych Mórz ukazały wady i zalety wybranego podejścia do konsultacji społecznych. Zakończony proces partycypacji został oceniony z wykorzystaniem analizy SWOT. Mimo częstej krytyki metody (zarzuca się jej m.in. znaczącą subiektywność) jest ona często wykorzystywana chociażby w dokumentach strategicznych. Motywacją autorów do wybrania analizy SWOT jako metody oceny procesu konsultacji był jej kompleksowy charakter wynikający z uwzględniania czynników wewnętrznych (samej organizacji) i zewnętrznych (makrootoczenia) [10]. Analiza SWOT obejmuje cztery kategorie czynników – szanse, zagrożenia, mocne oraz słabe strony. Analiza została przedstawiona w tabeli 3.

Tabela 3. Analiza SWOT dla procesu partycypacyjnego dotyczącego zagospodarowania terenu Białych Mórz

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • możliwość wpływu uczestników konsultacji na decyzję władz miasta; • podział konsultacji na grupy wiekowe (możliwość poznania opinii wszystkich grup wiekowych); 	<ul style="list-style-type: none"> • niedostosowanie wszystkich form konsultacji do osób z dysfunkcją narządu ruchu (np. spacerów badawczych); • mała frekwencja (szczególnie wśród dzieci i młodzieży);

Tabela 3 cd.

<ul style="list-style-type: none"> ogłoszenie konsultacji za pośrednictwem różnych form przekazu (dotarcie do dużej liczby mieszkańców); różne formy przeprowadzenia konsultacji; stały udział ekspertów w konsultacjach i możliwość skorzystania z ich wiedzy; przeprowadzenie konsultacji w pobliżu projektowanego terenu; stała moderacja dyskusji przez osobę bezstronną (możliwość spokojnej, konstruktywnej wymiany zdań prowadzącej do wniosków) 	<ul style="list-style-type: none"> lokalizacja wszystkich warsztatów w pobliżu konsultowanego terenu sprzyjająca zaangażowaniu pobliskich mieszkańców, jednak mogąca zniechęcać pozostałych mieszkańców miasta
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> sukces konsultacji zachęcający do większego udziału społeczności w procesach partycypacyjnych w przyszłości; kształtowanie postaw obywatelskich wśród młodszych grup wiekowych; rozwój środków rozpowszechniania informacji i rosnąca liczba osób korzystających z elektronicznych form przekazu; pozytywna informacja zwrotna odnośnie do organizowanych konsultacji od uczestników (brak takich działań w przeszłości); rozwój metod i modeli partycypacyjnych w innych miastach europejskich, mogących być inspiracją dla Krakowa w przyszłości 	<ul style="list-style-type: none"> wykluczenie niektórych mieszkańców (np. niekorzystających z elektronicznych środków przekazu) z ważnego elementu konsultacji; niechęć społeczna do udziału w konsultacjach społecznych (brak czasu, poczucie braku sprawczości, nieśledzenie miejskich portali informacyjnych); trudność w wyważeniu istotności głosów interesariuszy (głosy mieszkańców najbliższych terenów i stałych użytkowników a głosy pozostałych mieszkańców miasta); słabo rozwinięte społeczeństwo obywatelskie (szczególnie w przypadku młodszych grup wiekowych); zabieranie głosu w dyskusjach głównie przez uczestników z konkretnymi celami inwestycyjnymi; trudność w zachęceniu do dialogu zwykłych mieszkańców / przeciętnych użytkowników terenu; możliwe zarzuty w przypadku wyboru projektu niepokrywającego się z oczekiwaniami poszczególnych grup interesariuszy

5. PODSUMOWANIE

W procesie partycypacji dotyczącym przyszłego zagospodarowania terenu Białych Mórz w Krakowie wykorzystano kilka metod i narzędzi angażowania interesariuszy: informowanie za pomocą elektronicznych form przekazu, spacerów badawczych, organizację warsztatów, dyżury telefoniczne, ankiety i spotkania. Mnogość i różnorodność form oraz dostępność różnych

terminów miała na celu zaangażowanie jak największej liczby interesariuszy z różnych grup wiekowych i społecznych. Możliwość zdalnego przekazywania uwag i opinii cieszyła się jednak znacznie większym zainteresowaniem, na co wskazuje liczba przesłanych odpowiedzi w ankiecie online (ponad 1200) w porównaniu z uczestnikami spacerów i warsztatów (kilkadziesiąt osób). Wykorzystanie obu form umożliwiło poznanie statystycznie bardziej pożądaných kierunków zagospodarowania, ale również zagłębienie się w poszczególne pomysły podczas dialogu bezpośredniego.

Proces partycypacyjny ujawnił kilka ciekawych spostrzeżeń, ale także obszarów wymagających poprawy w przyszłości. Elementem pozytywnym było pojawienie się na konsultacjach różnych grup wiekowych oraz grup interesu, dzięki czemu zebranych zostało wiele pomysłów odpowiadających różnym typom użytkowników przyszłego parku (m.in. osoby starsze, młodzież, rodziny z dziećmi, osoby z niepełnosprawnościami lub szczególnymi potrzebami). Konsultacje stacjonarne zostały przeprowadzone profesjonalnie, z poszanowaniem zdania wszystkich uczestników i możliwością wypowiedzi każdej zainteresowanej osoby. Spotkanie podsumowujące pokazało, że w niektórych obszarach udało się wypracować kompromis. Było to zasługą moderatora warsztatów, ale także pokazało dojrzałe podejście mieszkańców do prowadzenia dialogu. Obszary, w których proces partycypacji wymaga poprawy, to przede wszystkim kształtowanie społeczeństwa obywatelskiego i zachęcanie do większego zaangażowania mieszkańców w konsultacje społeczne, szczególnie grupy wiekowej dzieci i młodzieży, która była najmniej licznie reprezentowana. Przeszkodę może stanowić również niechęć mieszkańców do partycypowania, wynikająca z braku czasu lub poczucia braku sprawczości. Mimo istnienia wielu form partycypacji warto zwiększać ich liczbę w przyszłości, aby móc docierać do coraz większej liczby interesariuszy.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Mohajan H.K., *Qualitative research methodology in social sciences and related subjects*, „Journal of Economic Development, Environment and People” 2018, vol. 7, no. 1, s. 23–48.
- [2] Poda R., *Solvay wczoraj i dziś*, Strefa Inwestycyjna „Kraków-Południe” – Agencja Rozwoju Regionu Krakowskiego, Kraków 1999.
- [3] Sroczyński W., *Perspektywy zagospodarowania tzw. „Białych Mórz” na terenach po byłych Krakowskich Zakładach Sodowych „Solvay”*, „Prace Komisji Krajobrazu Kulturowego” 2008, nr 10, s. 423–430.
- [4] Gliniak M., *Analiza możliwości zagospodarowania terenów silnie zasolonych po składowiskach odpadów Krakowskich zakładów Sodowych „Solvay”*, Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica, Kraków 2015 (rozprawa doktorska).
- [5] Uchwała nr LVIII/777/12 Rady Miasta Krakowa z dnia 10 października 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru „Białe Morza”.
- [6] Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji, Dz.U. z 2021 r., poz. 485 t.j.
- [7] Obywatelski Kraków, *Białe Morza – konsultacje społeczne*, 2023, https://obywatelski.krakow.pl/konsultacje_spoeczne_-_aktualne/263234,2148,komunikat,biale_morza___konsultacje_spoeczne.html [20.11.2022].
- [8] Biuletyn Informacji Publicznej, *Załącznik: 18249 archiwalny, podpisany do komunikatu archiwalnego nr 156270*, <https://bip.krakow.pl/zalacznikKarta/18249> (20.11.2022).

- [9] Waśkowski Z., *Kreowanie wartości dla interesariuszy organizatorów imprez masowych – ujęcie modelowe*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, nr 875(41), t. 1, s. 187–198.
- [10] Żemła M., *Podstawowe błędy i problemy w zastosowaniu analizy SWOT w budowie strategii rozwoju turystyki w gminie*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego” 2019, t. 33, nr 1, s. 153–163.

DEVELOPMENT OF THE WHITE SEA POST-INDUSTRIAL AREA IN KRAKOW –
ANALYSIS AND EVALUATION OF THE PROCESS OF SOCIAL PARTICIPATION

Summary: In recent years, a constantly growing environmental awareness is observed, but also the development of civil society. As a response to these signals, Krakow city organized public consultations aimed at identifying the needs and concerns of stakeholders regarding the development of the White Seas post-industrial area. The paper’s authors supported the process of designing and organizing participatory workshops, which were also included in the consultations. The main aim of the paper was to discuss and analyze the course of the participatory process and the results of consultations, as well as their evaluation. Positive and negative elements of the process were identified and summarized in the SWOT analysis. Conclusions drawn from this analysis may be a guideline for designing urban participation processes in Krakow in the future.

Keywords: White Seas, post-industrial areas, social participation, revitalization